

Innovatie in het landelijk gebied



Actualiteiten LV 2015

© KPE bv
Bassin 120
6211 AK Maastricht
tel. (043) 325 77 10

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enig ander manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16B Auteurswet 1912 j° het Besluit van 20 juni 1974, St.b.351, zoals gewijzigd bij Besluit van 23 augustus 1985, St.b.471 artikel 17 Auteurswet, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (Postbus 882, 1180 AW Amstelveen). Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16 Auteurswet 1912) dient men zich tot de uitgever te wenden.

maart '15

Inhoud

Innovatie in het landelijk gebied	5
1. Ammoniak, regelgeving en emissiereducerende systemen	7
1.1 Regelgeving.....	7
2.1 Toegepaste systemen	9
2. Dierenwelzijn	14
2.1 Huisvesting en maatvoering	14
2.2 Welzijnswetgeving intensieve veehouderij	15
2.3 Stalklimaat	16
3. Diergezondheid	18
3.1 Hygiëne op bedrijfsniveau.....	18
4. Energie	20
4.1 Energiebesparing	20
4.2 Duurzame energiebronnen	20
5. Bedrijf en omgeving	22
5.1 Landschappelijke inpassing	22
6. Brandveiligheid	25
6.1 Regelgeving.....	25
6.2 Bouw kundige gevolgen	25
7. Vergunningen	27
7.1 Bouw	27
7.2 Milieu	28
7.3 Bestemmingsplan	28
7.4 Natuurbeschermingswet	30
7.5 Overige vergunningen en meldingen	31
8. Subsidies en fiscale voordelen	33
8.1 Maatlat duurzame veehouderij.....	33
8.2 EIA, MIA en Vamil.....	33

8.3	Integraal duurzame stallen	33
8.4	Asbest.....	34
8.5	Overige subsidies en fiscale voordelen.....	34
 Bijlage 1. Foto's en tekeningen		35
 Literatuur & bronnen		37

Innovatie in het landelijk gebied

De agrarische sector is volop in beweging. In de stallenbouw en renovatie zijn veel ontwikkelingen te zien. Nieuwe technieken worden door nieuwe innovaties en veranderende regelgeving ingepast. Deze regelgeving zorgt ook voor veranderende aandachtspunten in de vergunningaanvraag van bouwplannen. Subsidies en fiscale voordelen hebben hun invloed op de uitvoering van bouwplannen.

In het kader van innovatie op het terrein van stallenbouw, energie, o.a. zonnepanelen en windmolens en duurzaamheid komen taxateurs steeds meer in aanraking met het waarderen van verschillende objecten in landelijk gebied. Deze innovatieve objecten vragen om andere waarderingmethoden dan verouderde gebouwen.

In deze syllabus wordt ingegaan op de laatste ontwikkelingen in de stallenbouw zodat een taxateur kan bepalen hoe 'up to date' een agrarisch bedrijf is en wat toekomstige mogelijkheden van een bedrijf zijn. Een verouderd bedrijfs gedeelte kan onverkoopbaar zijn als agrarisch productiebedrijf.

In de eerste hoofdstukken worden nieuwe methoden en technieken aan de hand van de laatste regelgeving, subsidies en fiscale voordelen uiteengezet die van toepassing kunnen zijn op een recent bedrijf of stal of een nieuw te realiseren locatie of stal. Daarna wordt de laatste stand van zaken betreffende de vergunningaanvragen bij stallenbouw besproken. Een taxateur kan zo inzicht krijgen wat de mogelijkheden en beperkingen zijn voor een te taxeren bedrijf op het gebied van regelgeving. Afgesloten wordt met de mogelijkheden voor subsidies en fiscale voordelen bij bouwplannen.

De syllabus is opgebouwd aan de hand van de volgende leerdoelen voor de taxateur:

1. De cursist heeft kennis van de nieuwe technieken en methoden ten aanzien van innovatieve bouwkundige ontwikkelingen in de markt.
2. De cursist kan de taxatie van innovatieve bouwkundige objecten onderbouwen.
3. De cursist ontwikkelt een visie ten aanzien van innovatieve bouwkundige ontwikkelingen in de markt.
4. De cursist kan zijn visie ten aanzien van innovatieve bouwkundige ontwikkelingen in de markt onderbouwen.
5. De cursist kan de relevante bouw- en omgevingsvergunningen voor de innovatieve bouwkundige ontwikkelingen beschrijven.
6. De cursist heeft kennis van de relevante fiscaliteit en subsidies voor de innovatieve bouwkundige ontwikkelingen.

De leerdoelen 1, 2, 3 en 4 worden in Hoofdstuk 1 tot en met 6 behandeld aan de hand van de verschillende onderdelen in de Maatlat Duurzame Veehouderij. Leerdoel 5 wordt behandeld in Hoofdstuk 7 en leerdoel 6 in Hoofdstuk 8.

De veranderende regelgeving op gebied van ammoniakemissie heeft invloed op agrarische bedrijven. Door goed op de hoogte te zijn van de huidige en toekomstige regelgeving in combinatie met de kennis over ammoniakreducerende systemen kan de adviseur/taxateur bepalen:

- waar een agrarisch bedrijf staat ten opzichte van de regelgeving;
- wat in potentie de uitbreidingsmogelijkheden van een bedrijf zijn.

1. Ammoniak, regelgeving en emissiereducerende systemen

Nederland moet voldoen aan de Europese doelstelling voor reductie van uitstoot van schadelijke gassen en stofdeeltjes, zoals ammoniak. Daarom heeft de overheid de afgelopen jaren de maximaal toelaatbare ammoniakemissie voor de melkveehouderij, varkenshouderij en pluimveehouderij naar beneden bij gesteld.

Stallenbouwers en –inrichters hebben technieken ontwikkeld om de ammoniakuitstoot te verminderen, zowel voor nieuw te bouwen stallen als voor bestaande stallen. Om een veehouderijbedrijf goed te taxeren gaan dit hoofdstuk in op de huidige regelgeving betreffende ammoniakemissie en de staltechnieken om aan deze regelgeving te voldoen.

1.1 Regelgeving

De veranderende regelgeving op gebied van ammoniakemissie heeft invloed op agrarische bedrijven. Door goed op de hoogte te zijn van de huidige en toekomstige regelgeving in combinatie met de kennis over ammoniakreducerende systemen kan de adviseur/taxateur bepalen waar een agrarisch bedrijf staat ten opzichte van de regelgeving, maar ook wat in potentie de uitbreidingsmogelijkheden van een bedrijf zijn.

In het Besluit Ammoniakemissie huisvesting veehouderij van 1 april 2008, hierna 'Besluit huisvesting' te noemen, is bepaald dat dierenverblijven waar emissiearme huisvestingssystemen voor beschikbaar zijn, emissiearm moeten zijn. Dat is het toepassen van de Beste Beschikbare Technieken (BBT). Het Besluit huisvesting schrijft maximale emissiewaarden voor, zie Tabel 1. De hierin genoemde formule NH_3 staat voor ammoniakgas.

diercategorie	maximale emissiewaarde (kg NH₃/dierplaats/jaar)	traditionele emissiewaarde (kg NH₃/dierplaats/jaar)
kraamzeugen	2,9	8,3
guste/dragende zeugen	2,6	4,2
gespeende biggen	0,23	0,6 / 0,75
vleesvarkens/opfokzeugen	1,4	2,5 / 3,0 / 3,5 / 4,0
melk- en kalfskoeien ouder dan 2 jaar	9,5	9,5 / 11,0
ouderdieren van vleeskuikens	0,435	0,58
vleeskuikens	0,045	0,08
leghennen	0,125	0,315

Tabel 1. Maximale emissiewaarden voor en na het besluit huisvesting

In het Besluit huisvesting zijn overgangstermijnen opgenomen voor de verplichting om de ammoniakuitstoot te verlagen door de stallen te veranderen. Voor de varkens- en de pluimveehouderij liepen deze overgangstermijnen in eerste instantie op 1 januari 2010 af, maar dat werd uitgesteld tot 1 januari 2013. In het Besluit huisvesting zijn geen emissie-eisen voor melkvee opgenomen voor koeien die in de wei lopen, wel voor koeien die voortdurend op stal staan. De maximale emissiewaarde voor melkvee is gelijk aan die van de traditionele emissiewaarde bij beweiden, 11,0 kg NH₃.

De huidige maximale emissienorm voor melkvee is 9,5 kg NH₃ per dierplaats per jaar. Veehouders die meer willen doen aan milieu- en welzijnsinvesteringen kunnen willekeurige afschrijving op hun stallen aanvragen. Dat krijgen ze als ze voldoen aan de Maatlat Duurzame Veehouderij. Om te voldoen aan de eisen van de Maatlat Duurzame Veehouderij is 8,6 kg NH₃ per dierplaats per jaar het maximum. In 2015 komt er een nieuw besluit huisvesting, de maximale emissie wordt naar verwachting naar beneden bijgesteld (Planbureau voor de leefomgeving).

Stallen mogen alleen gerealiseerd worden met een emissiearm huisvestingssysteem. Voor *bestaande stallen* komt waarschijnlijk een overgangstermijn, waarbinnen het bestaande stalsysteem moet worden vervangen door een emissiearm systeem. Dit zou betekenen dat vrijloopstallen, potstallen en stallen met een traditionele roostervloer voor melkvee niet meer gerealiseerd mogen worden.

Het is mogelijk in de varkens- en pluimveehouderij om bestaande stallen van voor het in werking treden van het Besluit huisvesting, die niet voldoen aan het besluit, te laten voldoen aan de regelgeving door 'intern te salderen'. Intern salderen, dat is intern schuiven van ammoniakemissie tussen stallen en stalsystemen, is de mogelijkheid om binnen een veehouderijbedrijf in de bestaande huisvestingssystemen deels geen Beste Beschikbare Technieken (BBT) toe te passen. Voorwaarde is wel dat de veehouder de ammoniakreductie die hij daardoor niet realiseert, compenseert door het toepassen van verdergaande technieken dan BBT in de overige huisvestingssystemen op het bedrijf.

2.1 Toegepaste systemen

Om te voldoen aan het Besluit huisvesting zijn er per sector verschillende mogelijkheden. Per sector worden hieronder de meest voorkomende systemen omschreven. Alle systemen staan op de lijst van de Richtlijn Ammoniak en Veehouderij (RAV).

1.2.1 Melkvee

Melkveehouders gebruiken hoofdzakelijk emissiearme vloeren om ammoniakreductie te realiseren. Op dit moment (2014) staan ruim 20 typen vloeren die voldoen aan de geldende emissie-eisen op de RAV-lijst. De werking van de verschillende typen vloeren is vergelijkbaar. Het gaat uit van twee principes. Het eerste principe is het voorkomen van emissie van ammoniak vanaf de vloer. Dit wordt bereikt door het zo snel mogelijk afvoeren van de dunne fractie naar de mestkelder of externe mestopslag. Emissie ontstaat namelijk wanneer de dunne en dikke fractie in mest bij elkaar komen. Het tweede principe is het voorkomen van emissie uit de mestkelder door de kelder zo veel mogelijk af te sluiten.

Sinds 2013 is het ook mogelijk om te voldoen aan de emissie-eisen door het toepassen van een luchtwasser op een ligboxenstal. Een eis voor een RAV-goedgekeurd systeem is dat 85% van de ventilatielucht door de luchtwasser gaat. Een aanvullende eis is dat de ventilatieopeningen bestuurd worden, zodat de lucht niet dwars door de stal naar buiten waait, zonder de luchtwasser te passeren. Het regelen van de ventilatieopeningen kan met automatisch gestuurde kleppen of gordijnen.

In het project Proeftuin Natura 2000 van de provincie Overijssel mag een emissiereductie toegekend worden aan de toepassing van een geïsoleerd dak en automatisch gestuurde gordijnen (Automatic Controlled Natural Ventilation, ACNV).

Bij toepassing van alleen dakisolatie neemt de ammoniakemissie met 2 tot 5 procent af. Bij toepassing van alleen ACNV neemt de ammoniakemissie met 5 tot 8 procent af. Een ACNV in combinatie met dakisolatie kan een reductie opleveren tot 15 procent, afhankelijk van de weersomstandigheden.

1.2.2 Intensieve veehouderij, wetgeving

De intensieve veehouderij heeft al lang te maken met beperking van de ammoniakuitstoot van de bedrijven. Slechts een enkele varkens- of pluimveehouder heeft nog de ruimte om te bouwen zonder emissiebeperking. In de loop van de jaren zijn tientallen stalsystemen ontwikkeld om de ammoniakuitstoot te beperken. Inmiddels wordt er ook rekening gehouden met uitstoot van geur en fijnstof. De milieubelasting kan per bedrijf worden geschat met computerberekeningen. Milieuadviseurs zetten hiervoor het rekenmodel Agro-Stacks in.

Varkenshouderij

Anno 2014 passen varkenshouders soms nog een systeem toe met mestkelders met een schuine wand, zie Bijlage 1. In de varkenshouderij zijn vooral luchtwassers actueel. Luchtwassers hebben het voordeel dat de veehouder vrijheid heeft bij de keuze van de stalinrichting. De controle op de werking is eenvoudig.

Luchtwassers

De lucht wordt op een centraal punt afgezogen en gereinigd. Soms wordt een warmtewisselaar bijgeplaatst

Types luchtwassers

De belangrijkste verschillen tussen typen luchtwassers zijn:

- de reductie van ammoniak: 70, 85, 90 of 95% vermindering.
- het verminderen van niet alleen ammoniak, maar ook geur en fijn stof.
- het werkingsprincipe van de luchtwasser: biologisch of chemisch.

Een chemische luchtwasser werkt met zuur om de ammoniak te binden. Het ammoniakreductieproces is beter in de hand te houden door toevoeging van zuur. Het werken met chemische stoffen en het afvoeren van het afvalwater vereisen een goede aanpak. Combiluchtwassers verminderen de combinatie van ammoniak, geur en fijn stof. Soms voegt men een warmtewisselaar toe. De warmte van de lucht gebruikt men opnieuw voor het opwarmen van de lucht die de stal binnenkomt.

Pluimveehouderij

Pluimveebedrijven komen veel minder voor dan varkens- en rundveebedrijven. De pluimveesector is sterk gespecialiseerd, zeer professioneel en heeft een hoog risicoprofiel. Het verdient aanbeveling om voor taxatie van een pluimveebedrijf een specialist in te schakelen. De pluimveesector bestaat uit een keten van bedrijven voor de eiproduktie en een keten voor de vleesproduktie.

Leghennenhouderij

In tegenstelling tot wat veel mensen denken, komen scharrelkippen niet buiten. Wel kan er aan één of twee zijden van de stal een overdekte uitloop zijn gemaakt, een wintergarten. De uitloop kan ook in de open lucht zijn of een combinatie zijn van wintergarten en buitenuitloop. Eieren van kippen die buiten komen worden verkocht als freilandei, grasei, biologisch ei, et cetera. Leghennen worden veel in volièrestallen gehouden. Kooien zijn in Nederland verboden. Voor enkele bedrijven, die vroegtijdig hebben geïnvesteerd in verrijkte kooien, geldt een overgangstermijn tot 2021.

Emissiearme systemen

Emissiearme stalsystemen voor stallen met leghennen zijn gebaseerd op:

- het regelmatig afvoeren van de mest uit de stal door de mestbanden af te draaien;
- het drogen van de mest op de mestbanden;
- het nadrogen van de mest in een droogtunnel.

Ook combinaties van deze systemen zijn in gebruik. Zo heeft menig pluimveehouder een mestdroogstelsysteem in de stal en een droogtunnel aan de stal.¹ Aan veel systemen stelt de wetgever de eis dat mest binnen twee weken wordt afgevoerd van het pluimveebedrijf.

Nageschakelde technieken

Op een pluimveebedrijf kan een mestopslagloods voor langdurige mestopslag of een droogtunnel voor snelle mestdroging worden toegevoegd. Zogenaamde nageschakelde technieken. Die veroorzaken milieubelasting. Het gebruik van een mestopslag of een droging nadat de mest uit de stal is, vergt hogere toegestane ammoniakwaarden in de vergunning, omdat het als een additionele techniek wordt gezien. Maar met nadroging van de mest tot meer dan 80% droge stof is de additionele factor voor langdurige mestopslag niet van toepassing.

¹ Zie de onderstaande lijst met stalbeschrijvingen voor de details.
<http://www.infomil.nl/onderwerpen/landbouw-tuinbouw/ammoniak-agrarisch/regeling-ammoniak/stalbeschrijvingen/>

Opslagloodsen voor mest

Mestopslagloodsen zijn milieugevoelig, in verband met geur, ammoniak en stof. Ook vraagt een mestopslagloods alertheid van de pluimveehouder in verband met vliegen en knaagdieren. Een luchtwasser op een mestopslag kan de vermindering van de luchtkwaliteit deels ondervangen.

Droogtunnels

Droogtunnels worden regelmatig toegepast (Bijlage 1, Foto: droogtunnel). Met dit systeem wordt de mest snel gedroogd, er blijft weinig volume over en de ammoniakuitstoot is laag. Soms wordt de mest nabewerkt voor export. Voor export geldt de eis dat de mest een uur lang tot 70^o C verhit moet zijn. Het fijnstof in de lucht blijft deels achter, omdat de mest als filter werkt.

Geur

De lucht door de droogtunnel wordt verplaatst door drukventilatoren. Een droogtunnel veroorzaakt een extra emissiepunt in de stal, waardoor het gemiddelde emissiepunt van de stal verandert, evenals de gemiddelde hoogte van de emissiepunten en/of de uittredesnelheid en/of de worprichting van de lucht. De invoerparameters veranderen, voor de modelberekening van de geuremissie die nodig is voor de omgevingsvergunning. Soms maakt dat niet uit, maar dichtbij geurgevoelige objecten kan het onhandig zijn en moet het emissiepunt misschien worden verlegd of de uitstroom of de worprichting worden bijgesteld om geuroverlast te voorkomen.

Fijnstof

Een inventarisatie van Wageningen UR (Rapport 128, 2008, Opties voor reductie van stofemissies in pluimveestallen¹) wijst uit dat een droogtunnel of droogzolder een van de meest voordelige technieken is om fijnstof te reduceren. De droogtunnel kan ook gebruikt worden voor het indrogen van digestaat of drijfmest. Bij drijfmest moet de mest worden gemengd met gedroogd product. Emissiefactoren voor ander gebruik dan bij legkippen, ouderdieren van vleeskuikens, opfokhennen en vleeskuikens zijn in 2014 nog niet vastgesteld (Bron: <http://www.hoeve-advies.nl>).

Vleeskuikenhouderij systemen voor ammoniakreductie

De toegepaste systemen in de vleeskuikenhouderij zijn hoofdzakelijk:

- Warmtewisselaars
- Strooiseldroging met circulatieventilatoren
- Vloerverwarming en –koeling
- Luchtwassers

Warmtewisselaars

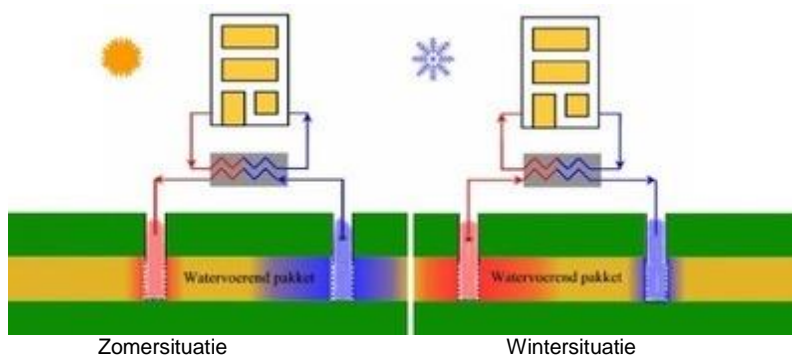
De beperking van de ammoniakemissie komt door het drogen van de mest-/strooisellaag. De mest/strooisellaag wordt gedroogd en de kooldioxide (CO₂) wordt bij de dieren verdreven. Voor een schema van een warmtewisselaar bij een stal voor vleeskuikens, zie Bijlage 1.

Strooiseldroging met heaters en circulatieventilatoren

De ammoniakemissiebeperking is gebaseerd op het drogen en verwarmen van de mest-/strooisellaag door heaters en continu draaiende circulatieventilatoren. De opgewarmde verse ventilatielucht wordt midden bovenin aangevoerd en weggeblazen. De mest/strooisellaag wordt gedroogd en de kooldioxide (CO₂) bij de dieren wordt verdreven.

Vloerverwarming en -koeling

In de stalvloer zijn op een isolatielaag warmtewisselaars aangebracht voor de verwarming of koeling van de vloer en het strooisel. De ammoniakemissie wordt verminderd door het strooisel te verwarmen waardoor het droogt en de vorming van ammoniak wordt geremd. De koeling heeft tot doel de afbraak van urinezuur en eiwitten te remmen. De warmte en koude van het water in de verwarming/koeling worden opgeslagen in de bodem (Afbeelding 1). Enkele vernieuwende vleeskuikenbedrijven hebben een koelsysteem op basis van grondwater. Daardoor kunnen ze koelen met veel minder lucht in de stal en kunnen ze een luchtwasser toepassen.



Afbeelding 1. principe warmte- en koudeopslag in de bodem.

Luchtwassers

Sommige pluimveehouders gebruiken luchtwassers. De toepassing van luchtwassers in de pluimveehouderij is niet algemeen, maar bedrijfsspecifiek. Het wassen van de grote luchthoeveelheid lucht op pluimveebedrijven is niet rendabel. Verder verslechteren sommige luchtwassers snel door het stof in pluimveestallen. Voor de pluimveehouderij aangepaste luchtwassers vangen stof af vóór de eigenlijke luchtwassers.

2. Dierenwelzijn

De laatste jaren staat dierenwelzijn frequent in de aandacht. Dit komt bijvoorbeeld door instanties die zich inzetten voor de leefomstandigheden van productiedieren. Dit is te zien in de geldende regelgeving, maar ook in de publieke opinie, de afzetmarkt van de agrarische sector. Uitwerkingen hiervan zijn bijvoorbeeld het verbod op legbatterijen voor kippen, het niet meer mogen aanbinden van biologische runderen en het invoeren van keurmerken op agrarische eindproducten. Een gevolg voor de stallen(bouw) is dat in subsidies, fiscale voordelen en keurmerken steeds meer verschillende eisen worden gesteld aan huisvesting, maatvoering en stalklimaat. Door op de hoogte zijn van deze eisen kan een taxateur bij een taxatie bepalen of agrarische opstallen voldoen aan de regelgeving en aan de laatste stand van zaken op het gebied van dierenwelzijn.

2.1 Huisvesting en maatvoering

Melkveehouderij

Door het gericht fokken op een groter melkproductie zijn de afmetingen van de melkkoe toegenomen. Hierdoor zijn de 'standaard' maatvoeringen in een stal ook toegenomen. Roosters achter het voerhek variëren van 3,5 tot 4 meter, tussen de boxen worden vaak roosters van 3,0 meter toegepast. Ligboxen hebben een breedte van minimaal 1,15 meter en een lengte van 2,35 meter in een tussenrij en 2,65 meter tegen de buitenmuur. Om te voldoen aan de Maatlat Duurzame Veehouderij worden ligboxen uitgevoerd met (DLG-gecertificeerde) matrassen of als diepstrooiselbox. Diepstrooiselboxen worden steeds vaker gevuld met de dikke fractie uit gescheiden mest. Mest kan gescheiden worden door middel van bijvoorbeeld een vijzelpers, schroefpersfilter of centrifuge. De kosten en het rendement verschillen per systeem (Perspectief mestscheiding op melkveebedrijven, WUR, 2010²). Bij het inpassen van mestscheiding moet goed gekeken worden of de mestopslagen (constructief) geschikt zijn voor het gescheiden opslaan van mest(fracties).

Onderzoek van NIZO food research toont aan dat het gebruik van compost als stal- of ligboxbodem samenhangt met een verhoogd aantal hitteresistente thermofiele bacteriën in melk. Door de hoge temperatuur van de compost gedijen deze goed en kan zuivel van bedrijven met compostbodems eerder bederven. Dit gaat vooral om houdbare zuivel. Bij onderzochte bedrijven bevatte tankmelk van bedrijven met compost als stalstrooisel zelfs honderd maal hogere concentraties sporen van thermofiele bacteriën dan de tankmelk van bedrijven met zaagsel. Het gevolg is dat melkfabrieken als Friesland Campina en DOC vanaf 2015 geen melk meer van bedrijven met een compostbodem accepteren.

De bacteriën zijn hitteresistent en dat kan leiden tot bederf van zuivel. Compostproducenten werken aan aanpassing van hun productie. In een composteringsproces in een vrijloopstal is dat lastig. In de biologische melkveehouderij geldt sinds 24 augustus 2000 een verbod op het aanbinden van runderen. Sindsdien mogen geen nieuwe grupstallen gebouwd worden. De ontheffingsperiode voor bestaande stallen is op 31 december 2013 afgelopen (Gineke Mons, Melkveemagazine nr. 10 november 2012).

2.2 Welzijnswetgeving intensieve veehouderij

Varkenshouderij

Voor varkensbedrijven geldt dat vanaf 2013 groepshuisvesting voor zeugen moet worden toegepast. Zeugen met biggen kunnen in aparte ruimtes bij elkaar gehouden worden. De welzijnseisen voor de huisvesting van varkens zijn vastgelegd in het *Besluit houders van dieren*. Zie voor de uitgebreide tekst de website. Eisen zijn vastgelegd met betrekking tot oppervlakte per dier en spleet- en balkbreedte van roostervloeren. Tabellen 2, 3 en 4 geven een overzicht voor gespeende varkens, gebruiksvarkens en niet in een groep gehouden gelten of zeugen.

Levend gewicht (kg)	Oppervlak (m ²)
0-15	0,2
15-30	0,3
30-50	0,5
50-85	0,65
85-110	0,8
110 en meer	1,0

Tabel 2. Wettelijk voorgeschreven oppervlakte varkenshouderij.

Diercategorie	Spleetbreedte maximaal (mm)
Zeugen zonder biggen Gelten na dekking	20
Zogende zeugen met biggen	
- betonroosters	10
- andere roosters	12
Zogende zeugen met biggen	
- betonroosters	15
- andere roosters	20
Gebruiksvarkens	20

Tabel 3. Wettelijk voorgeschreven spleetbreedte roosters varkenshouderij.

Diercategorie	Balkbreedte minimaal (mm)
Biggen en gespeende varkens	50
Gebruiksvarkens, gelten na dekking en zeugen	80

Tabel 4. Wettelijk voorgeschreven balkbreedte roosters varkenshouderij.

Pluimveehouderij

Voor pluimveebedrijven geldt dat vanaf 2013 kooien verboden zijn. Voor enkele bedrijven die grote bedragen hebben geïnvesteerd in verrijkte kooien en koloniehuisvesting, toen de huidige wetgeving nog niet bekend was, gelden overgangstermijnen. Ze mogen de dieren houden tot de systemen zijn afgeschreven. Bij nieuwbouw zijn kooien in Nederland niet toegestaan. De welzijnseisen voor de huisvesting van kippen zijn, evenals die voor varkens, vastgelegd in het 'Besluit houders van dieren'.

Eisen zijn vastgelegd met betrekking tot: Oppervlakte per dier, maximale bezetting in kg per m² en vele andere zaken betreffende het houden van dieren in stallen, de wetsteksten en stalbeschrijvingen op de website van de ministeries van E,L en I en VROM bevatten gedetailleerde informatie. Voor een zinnige toepassing in de landbouwpraktijk kunt u de deskundigen van Rombou inschakelen.

Bij nieuwbouw van stallen voor de varkenshouderij en pluimveehouderij is te zien dat steeds meer bedrijven willen voldoen aan het Beter Leven Keurmerk van de dierenbescherming. Het keurmerk bestaat uit drie gradaties (sterren) met verschillende eisen boven op de wettelijke minimum normen. Zie (www.beterleven.dierenbescherming.nl).

2.3 Stalklimaat

Voor alle diercategorieën in de agrarische sector wordt steeds meer aandacht besteed aan het klimaat in de stal. Dit gebeurt enerzijds om de diergezondheid te optimaliseren maar ook om de ideale omstandigheden voor de productie van melk, eieren en vlees te bereiken. Geïsoleerde daken zijn om minder afhankelijk te zijn van de weersituatie steeds meer gemeen goed. Voor alle diergroepen binnen de agrarische sector wordt met een geïsoleerd dak bereikt dat de warmte bij warm weer langer buiten de stal wordt gehouden. Voor dieren die gevoelig zijn voor kou (biggen, kuikens en kalveren) is het ook belangrijk dat het dak geïsoleerd is bij koud weer. Voor de gezondheid en groei van deze dieren is het belangrijk dat warmte langer wordt vastgehouden.

De ventilatieopeningen in een ligboxenstal worden steeds groter. Nieuwe stallen worden uitgevoerd met lage of geen zijwanden. Van bestaande stallen wordt de zijmuur verlaagd om grotere ventilatieopeningen te creëren. Een steeds groter deel van de ventilatie is dwarsventilatie, ventilatie dwars door de stal van zijgevel tot zijgevel.

Bij stallen met kleinere openingen moet een groot deel van de uitgaande lucht nog door de nok. Om lucht te verfrissen en warmte af te voeren kunnen ventilatoren worden opgehangen.

Bij het jongvee wordt zowel natuurlijke ventilatie als mechanische ventilatie toegepast. Een nadeel van natuurlijke ventilatie is dat deze moeilijk te sturen is, omdat het afhankelijk is van de weersituatie. Daarom stappen steeds meer bedrijven over op mechanische gestuurde ventilatie waarin de lucht in- en uitlaat gestuurd kan worden. Op deze manier kan beter gestuurd worden op de benodigde ventilatie.

In de varkens- en pluimveehouderij wordt veelal gewerkt met gestuurde ventilatie. Lucht wordt gestuurd door ventilatoren, luchtinlaat- en luchtuitlaatkleppen. De inkomende lucht kan worden gekoeld of verwarmd. Ventilatie in de varkens- en pluimveehouderij hangt vaak samen met emissiearme systemen, zoals beschreven in paragraaf 2.2.

3. Diergezondheid

In de agrarische sector wordt steeds meer aandacht besteed aan de gezondheid van dieren. Medicijngebruik moet worden teruggebracht, ziektedruk van buitenaf moet worden geminimaliseerd. De intensieve veehouderij is erin geslaagd om het antibioticaverbruik in tien jaar met 65 % te verminderen. Het rendement op een bedrijf wordt groter door dieren gezonder te houden, minder uitval te hebben en vooral in de melkveesectoren dieren langer aan te houden. In dit hoofdstuk worden de ontwikkelingen in de stallenbouw besproken die de diergezondheid op een bedrijf moeten optimaliseren.

3.1 Hygiëne op bedrijfsniveau

Op steeds meer bedrijven wordt een hygiënesluis toegepast. In de intensieve veehouderij is dit al gemeengoed, maar ook in de melkveehouderij wordt het steeds meer ingepast. Een hygiënesluis moet uit minimaal twee delen bestaand, een vuil en een schoon gedeelte met daartussen een afscheiding. De ingang moet op het vuile, openbare gedeelte van het bedrijf zijn, de uitgang op het schone bedrijfs gedeelte. Externen die op het bedrijf komen, kunnen hier bedrijfskleding aandoen om besmetting van buitenaf te voorkomen. Een hygiënesluis kan worden uitgerust met een wc, douche of zelfs een doorloopdouche.

Om bij uitbraak van een dierziekte, zoals vogelgriep, te voorkomen dat bedrijf niet meer goed draaiend kan worden gehouden, is het bij alle agrarische bedrijven aan te bevelen om te kijken of het systeem van vuile en schone weg is in te passen. Door het plaatsen van alle functies waarbij producten worden aan- of afgevoerd op de grens van vuile en schone weg, kan het bedrijf door draaien zonder dat 'vuil verkeer' op het schone bedrijfs gedeelte moet komen. Bij nieuwe bedrijven is dit goed in te passen. Bij bestaande of uitbreiding van bestaande bedrijven is dit door bestaande gebouwen en/of bestaande werk- en looplijnen vaak lastiger of onmogelijk in te passen.

Huisvesting Maatlat Duurzame Veehouderij 2014

Met de Maatlat Duurzame Veehouderij kan bij verbouw, uitbreiding of nieuwbouw van een bedrijf fiscale subsidie wordt gehaald (MIA², Vamil³ en regeling groenprojecten). Een Maatlat Duurzame Veehouderij (MDV)-stal is een veestal met een lagere milieubelasting, met maatregelen voor diergezondheid en dierenwelzijn en draagt bij aan verduurzaming van de veehouderij. Een MDV-stal voldoet aan strenge eisen op de thema's milieu, veiligheid, gezondheid en welzijn.

² MIA: Milieu Investerings Aftrek

³ Vamil: vervroegde afschrijving milieu-investeringen.

De eisen om te voldoen aan de maatlat duurzame veehouderij kunt u vinden op de website www.maatlatduurzameveehouderij.nl. Het bijbehorende certificatieschema bevat de details.

Rundveehouderij

Voor de gezondheid van het jongste rundvee is het aan te bevelen jongvee tot de leeftijd van een jaar apart te huisvesten van het oudere vee. Dit betekent dat het klimaat-, ventilatie-, voer-, drink-, en mestafvoersysteem tussen de groepen gescheiden moet zijn. Voor de Maatlat Duurzame Veehouderij moeten kalveren tot 21 dagen individueel gehuisvest worden in een éénlingbox of kalveriglo. Aan te bevelen is het gescheiden huisvesten van kalveren die op het bedrijf blijven en kalveren die worden afgevoerd (Vetvice, Standaard werkwijzen Jongveeopfok, 2006).

Voor melkvee wat hoogdrachtig is, gaat afkalven of ziek is, worden in stallen strohokken aanbevolen. In de Maatlat wordt voor zowel de afkalfstal als ziekenstal 30 vierkante meter per 100 melkkoeien aangehouden. Voor aparte huisvesting van hoogdrachtige koeien en verse koeien wordt in de Maatlat Duurzame Veehouderij 9 vierkante meter ingestrooide huisvesting per dierplaats gevraagd. Dit stalgedeelte mag plaats bieden aan 6 tot 12% van het totaal aantal dierplekken voor melkvee.

Door goed op de hoogte te zijn van de huisvestingseisen kan de adviseur/taxateur bepalen wat de mogelijkheden zijn om uitval van dieren te beperken en het vervangingspercentage te verlagen.

Varkens- en Pluimveehouderij

De belangrijke zaken voor het welzijn van de dieren zijn voeding, water, ruimte, uitloop en een goed binnenklimaat. De maatlat duurzame veehouderij bevat voorschriften wat betreft apparatuur voor voer- en waterregistratie, aantal dieren in de stal, isolatiewaarde van de stal, ventilatieregeling, mestverwerking, omvang van de uitloop voor pluimvee, et cetera.

4. Energie

Een belangrijke kostenpost op agrarische bedrijven is energie. Energie voor koeling, verwarming, ventilatie en verlichting kunnen grote kostenposten zijn. Reductie van energieverbruik is een belangrijk item bij de (door)ontwikkeling van bedrijven.

4.1 Energiebesparing

De afgelopen jaren is een grote ontwikkeling geweest in energiezuinige verlichtingssystemen. TL-lampen worden vervangen door HFTL-lampen, natrium hogedruklampen, metaalhalide lampen, led-lampen en inductielampen. Naast het type en merk verlichting wordt de effectiviteit van verlichting bepaald door het armatuur en de regeling/aansturing van de lampen. De Maatlat Duurzame Veehouderij gaat voor verlichting uit van zuinige verlichting (50-80 lumen/watt en zeer zuinige verlichting >80 lumen/watt).

Energiebesparende systemen die op veel melkveebedrijven al worden toegepast zijn energiezuinige koelinstallaties, warmteterugwinning uit de koelinstallatie van melk, voerkoeling van melk en frequentieregelaars op de vacuüm- en melkpomp. Het energieverbruik van ventilatoren kan worden gereduceerd door het gebruik van zogenaamde HVLS-ventilatoren (high volume, low speed).

Voor verwarming van stallen (varkens en pluimvee) kan gebruik worden gemaakt van aardwarmte, of warmteterugwinning met een luchtwasser. Pluimvee- en varkenshouders schaffen deze systemen aan omdat ze ook ammoniak reduceren, wat vaak nodig is om het bedrijf uit te breiden. Zie de tekeningen in Bijlage 1.

4.2 Duurzame energiebronnen

Het gebruik van duurzame energie wordt door middel van subsidie en fiscale voordelen door de overheid gestimuleerd. Het gaat hier voornamelijk om zonne-energie, windenergie en energie uit vergisting. Op steeds meer bedrijven worden zonnepanelen op daken geplaatst. Het rendement van zonnepanelen hangt, naast het type paneel, af van de stand van het dakvlak. De dakhelling en de richting van het dakvlak hebben grote invloed op het rendement. Hoe meer zonlicht wordt opgevangen, hoe beter.³ Bij bestaande daken moet bij het leggen van zonnepanelen goed gekeken worden naar de draagkracht van de constructie. Per vierkante meter wordt 15 kg extra gewicht toegevoegd. Verzwaring van de constructie door sterkere of extra gordingen of extra ondersteuning van de spantconstructie kan nodig zijn.

Leveranciers staan over het algemeen garant voor een levensduur van 20 tot 30 jaar. Deze is in de laatste jaren door technische ontwikkelingen sterk toegenomen. De levensduur, maar ook het rendementsverlies van panelen varieert sterk per leverancier. Bij teruglevering van energie op het netwerk is de capaciteit van de elektra-aansluiting een belangrijk aandachtspunt. Een grotere capaciteit aan zonne-energieproductie dan de capaciteit van het netwerk heeft geen nut.

Mestvergisting wordt niet veel toegepast op bedrijven. Uit onderzoek (Animal Sciences Group, 2009) blijkt dat mestvergisting met co-vergisting alleen rendabel is indien de co-producten tegen transporttarief verkregen worden. Het verbouwen van producten voor mestvergisting kan financieel niet uit. De investeringskosten van een vergister zijn te hoog en de huidige energieprijzen zijn te laag. Een nadeel van vergisters op een melkveebedrijf is het niet of moeilijk kunnen benutten van de vrij gekomen energie in de vorm van warmte. Het rendement van windenergie hangt af van het type en grootte van de windmolen en de locatie van de windmolen. De hoeveelheid wind varieert per gebied in Nederland. Door technische ontwikkeling in windmolens is het rendement toegenomen. Het type windmolen, de hoogte, grootte en locatie bepalen in sterke mate de taxatie. De terugverdientijd van kleinschalige windmolens is op dit moment te groot door de lage energieprijzen (Van Bussen, G., 2014). Duurzame energie op een agrarisch bedrijf kan bij taxatie een meerwaarde opleveren. De toekomstige opbrengst, kosten, gebruiks- en aflevermogelijkheden bepalen de toegevoegde waarde. Of een windmolen geplaatst mag worden en aan welke regels moet worden voldaan op een agrarisch bedrijf staat omschreven in het geldende bestemmingsplan. Het vergund krijgen van grootschalige windmolens is in de regelmaat een langdurig en kostbaar traject.

5. Bedrijf en omgeving

De mogelijkheden (nieuw vestiging, uitbreiding en verbreding) van een agrarisch bedrijf worden onder andere bepaald door de omgeving waarin het bedrijf staat. De omgeving heeft op verschillende onderdelen grote invloed op een agrarisch bedrijf.

5.1 Landschappelijke inpassing

Bij wijziging van bestemmingsplannen of bij realisatie van bedrijven op een geheel nieuw bouwblok is een landschapsplan al vaak een vereiste. Bij bouwplannen die passen binnen het geldende bouwblok wordt door gemeentes ook steeds vaker om een landschapsplan gevraagd. Naast het opstellen van een landsplan moet ook steeds meer aandacht besteed worden aan de inpassing van een gebouw. Welstandscommissies stellen steeds meer eisen aan nieuw te realiseren stallen. Hierbij kan gedacht worden aan (gedekte) kleurstelling, locatie op de kavel en vormgeving van de gevels.

5.1.1 Geur

Geur is een belangrijk item bij het bepalen van de beste plek bij uitbreiding van een bedrijf, nieuw vestiging van een bedrijf, maar ook bij aankoop van een bedrijf. Veehouderijbedrijven moeten aan verschillende regels voldoen ten opzichte van geurgevoelige objecten, bijvoorbeeld een burgerwoning. Afstanden tot geurgevoelige objecten bepalen of nieuwbouw is toegestaan, maar ook of verdere uitbreiding in de toekomst mogelijk is.

Melkveehouderij

Om een stal vergund te krijgen moet het bedrijf voldoen aan de geldende regelgeving ten aanzien van geur. Bij melkvee gaat het om vaste afstand ten opzichte van geurgevoelige bebouwing. De aan te houden afstand is 50 meter buiten de bebouwde kom, 100 meter binnen de bebouwde kom. Een gemeente kan middels een geurverordening hier van afwijken. Als een melkveebedrijf wil uitbreiden moeten alle veestallen voldoen aan de geldende wettelijke regels inzake de toegestane geurbelasting. Dit betekent dat het emissiepunt van bestaande stallen ook buiten de geldende afstand moet voldoen. Ook als de stallen in het verleden zijn vergund binnen de op dit moment geldende afstanden.

Er gelden minimum afstanden voor de opslag van kuilvoer tot een geurgevoelig object. De eigen woning telt hierin niet mee. De afstand tussen de opslag en een geurgevoelig object moet zowel binnen als buiten de bebouwde kom minimaal 25 meter zijn. Bij minder dan 50 meter is afdekken verplicht. Als de opslag binnen de aangegeven afstanden ligt, dan moet deze worden verplaatst. Als dit redelijkerwijs niet mogelijk is, dan zijn maatregelen nodig om geurhinder te voorkomen of zoveel mogelijk te beperken.

Varkens- en pluimveehouderij

Varkens- en pluimveebedrijven moeten met een berekening aantonen bij de gemeente dat ze voldoen aan de geldende geureisen. De geurbelasting hangt af van de afstand van het emissiepunt tot het geurgevoelige object, het aantal en soort dieren, het stalsysteem en eventueel aanwezige geur reducerende systemen. Voor de berekening van de geurbelasting gebruiken deskundigen het programma Agro Stacks.

5.1.2 Geluid

Net als geur is geluid een belangrijk item bij het bepalen van de beste plek bij uitbreiding van een bedrijf, nieuw vestiging van een bedrijf, maar ook bij aankoop van een bedrijf.

Veehouderijbedrijven moeten aan verschillende regels voldoen ten opzichte van geluidgevoelige objecten, bijvoorbeeld een burgerwoning. Afstanden tot geluidgevoelige objecten bepalen of nieuwbouw is toegestaan, maar ook of verdere uitbreiding in de toekomst mogelijk is. Wanneer een bedrijf valt binnen de Melding Activiteiten (zie paragraaf 7.2, Milieuvergunning) besluit is een akoestisch onderzoek vaak niet nodig. Bij een milieuvergunning, een nieuw bouwblok of wijziging van het bouwblok is een akoestisch onderzoek vaak wel een onderdeel van de vergunningaanvraag. Bij het ontwerp van gebouwen en erven kan vaak rekening worden gehouden met geluid. Door geluidsbronnen afwaarts te plaatsen ten opzichte geluidsgevoelige objecten wordt het effect van deze bronnen beperkt.

5.1.3 Licht

Een steeds groter aandachtspunt in de maatschappij is de vervuiling van het buitengebied door lichtuitstraling uit agrarische gebouwen (Project lichthinder LTO Noord en provincie Friesland, 2010). In de Maatlat Duurzame Veehouderij worden maatregelen gestimuleerd om de lichtuitstraling te minimaliseren. Het gaat om kleinere openingen in de zijgevel en het dak, beplanting rond de stal en het beperken van verlichting op het erf. De gemeente Tytsjerksteradeel is de eerste gemeente die, in overleg met LTO Noord, regels heeft opgesteld voor het gebruik van verlichting in nieuwe en bestaande stallen.

Emissie van licht uit de stal kan beperkt worden door het plaatsen van lichtbronnen buiten het zicht van de omgeving om de stal. Daarnaast kunnen (bepaalde)armaturen zo gericht worden dat de zijgevel minimaal belicht wordt. Uit onderzoek is gebleken dat wit/transparante gordijnen de uitstraling van licht naar buiten versterkt (Project lichthinder LTO Noord en provincie Friesland, 2010).

5.1.4 Water

Het nieuwe activiteitenbesluit (2013) bevat (nieuwe) regels inzake de erfafspoeling en het lozen van (vervuild) water. De grootste wijzigingen betreffen de erfafspoeling vanuit opslagen. Deze wijziging betreft niet alleen nieuwe opslagen, maar ook bestaande opslagen. Voor nieuwe voeropslagen geldt dat vrijkomende vloeistoffen (perssappen en percolaatwater) uit het kuilvoer moet worden opgevangen in een mestdichte opvangvoorziening. Voyeropslagen van na 1 januari 2013 moeten hier aan voldoen. Voor voeropslagen van voor 2013 geldt dat deze voor 1 januari 2027 moeten voldoen aan deze eis. Het is verboden perssappen en percolaatwater te lozen in het oppervlaktewater. De perssappen en percolaatwater uit een opslag met kuilvoer mogen niet op het riool worden geloosd. Uit een opslag met bijproducten mogen deze wel op het vuilwaterriool worden geloosd.

Bij uitbreiding van bedrijven kan door de gemeente en/of het waterschap worden geëist dat ter compensatie van de extra gerealiseerde verharding voor de afvoer van schoon hemelwater extra waterberging wordt gerealiseerd. De precieze eisen variëren per gemeente en/of waterschap.

6. Brandveiligheid

Dieren- en natuurorganisaties besteden veel aandacht aan dierenleed wat ontstaat door stalbranden. Deze organisaties streven ernaar dat het aantal dierslachtoffers door stalbranden wordt geminimaliseerd. De overheid is hierop ingesprongen door de regelgeving bij stallenbouw te verscherpen en brandveilige maatregelen in de Maatlat Duurzame Veehouderij te stimuleren.

6.1 Regelgeving

Nieuw te bouwen stallen of dierenverblijven die verbouwd worden, moeten door een aanscherping van het Bouwbesluit vanaf 1 april 2014 voldoen aan strengere eisen rond de brandveiligheid (<http://www.bouwbesluitonline.nl/>). In het Bouwbesluit wordt de categorie 'lichte industrie' uitgebreid met een aparte subcategorie voor het bedrijfsmatig houden van dieren. De regelgeving voor deze categorie wordt op twee punten aangescherpt:

1. Bij nieuwbouw moet de technische ruimte minimaal 60 minuten brandwerend zijn.
2. Bij nieuw- en verbouw moeten constructieonderdelen van en aankleding in stallen tenminste voldoen aan brandklasse B (voorheen klasse D).

Stallen van minder dan 2500 vierkante meter die voldoen aan bovenstaande punten voldoen aan de regels voor brandveiligheid. Stallen groter dan 2500 vierkante meter voldoen alleen wanneer aangetoond wordt dat deze stallen even veilig zijn als stallen onder de 2500 vierkante meter. Gemeentes (brandweer) kunnen voor stallen groter dan 2500 vierkante meter aanvullende eisen stellen. Deze verschillen per gemeente/brandweerregio. Het varieert van minimale aanvullingen (het inpassen van brandblussers, rookmelders of een brandslang) tot het niet toestaan van dierverblijven boven de 2500 vierkante meter. Een eis die vaak gesteld wordt, ook bij stallen onder de 2500 vierkante meter, is het realiseren van een bluswatervoorziening.

Als een stal op korte afstand van een bestaand gebouw wordt gebouwd kan dit vanwege de mogelijkheid van brandoverslag als één brandcompartiment worden gezien. Dit kan betekenen dat een nieuw te bouwen stal van minder dan 2500 vierkante meter door een gebouw op korte afstand toch gezien wordt als een compartiment van boven de 2500 vierkante meter.

6.2 Bouwkundige gevolgen

Het brandwerend uitvoeren van de technische ruimte heeft gevolgen voor de toe te passen materialen voor de vloer, wand, plafond en dakopbouw van deze ruimte. Alleen materialen met een minimale brandwerende eis kunnen worden toegepast in een brandscheiding.

Van deze materialen moet bij een vergunningaanvraag middels certificaten aangetoond worden dat deze voldoende brandwerend zijn. De deuren in een brandscheiding moeten worden uitgevoerd als brandwerende deuren, draaiende deuren met dranger of deuren met dichtvalsysteem en rook-/branddetectie.

Voor ventilatieopeningen van een technische ruimte zijn twee mogelijkheden. De ventilatieopening kan omgeven zijn door voldoende grote vlakken bestaande uit brandwerende materialen zodat overslag van brand door deze opening niet mogelijk is. Ook is het mogelijk om een ventilatierooster uit te voeren met een brandwerend systeem dat de opening afdicht bij detectie van brand.

7. Vergunningen

Agrarische bedrijven moeten beschikken over verschillende vergunningen. Ook bij uitbreiding of verplaatsing zijn verschillende vergunningen benodigd. In dit hoofdstuk worden alle benodigde vergunningen bij agrarische bedrijfsvoering en uitbreiding van bedrijven behandeld.

Het vergunningenpakket in Nederland is in 2010 sterk veranderd. De omgevingsvergunning werd in Nederland op 1 oktober 2010 ingevoerd ter vervanging van de verschillende vergunningen voor wonen, ruimte en milieu. Dit waren onder andere de bouwvergunning, milieuvergunning, gebruiksvergunning, aanlegvergunning, sloopvergunning en de kapvergunning. Deze vergunning kan bij één loket bij de gemeente worden aangevraagd. Hiervoor gaat één procedure gelden waarop één besluit volgt. Voor beroep tegen dat besluit zal er één beroepsprocedure zijn. De oude vergunningen zijn allemaal onderdeel geworden van de omgevingsvergunning.

7.1 Bouw

Voor uitbreiding, nieuwbouw of verandering van stallen is meestal een omgevingsvergunning onderdeel bouw, benodigd. Bij de beoordeling van een aanvraag omgevingsvergunning onderdeel bouw wordt op vier onderdelen getoetst. De aanvraag moet voldoen aan het geldende bestemmingsplan, het bouwbesluit, de lokale bouwverordening en de redelijke eisen van welstand.

Het Bouwbesluit is een verzameling bouwtechnische voorschriften waaraan alle bouwwerken aan moeten voldoen. Het Nederlands Bouwbesluit bevat voorschriften met betrekking tot het bouwen van bouwwerken die betrekking hebben op de aspecten veiligheid, gezondheid, bruikbaarheid, energiezuinigheid en milieu. In de bouwverordening kunnen gemeentes aanvullende voorschriften op het Bouwbesluit vastleggen.

Een aanvraag omgevingsvergunning onderdeel bouw moet, wanneer deze voldoet aan het geldende bestemmingsplan, binnen acht weken door de gemeente behandeld zijn. Dit is de zogenaamde reguliere procedure. De gemeente mag de termijn eenmalig met zes weken verlengen. De termijn mag door gemeente worden opgeschort bij het indienen van een onvolledige aanvraag. Na het besluit van de gemeente ligt de aanvraag zes weken ter inzage. Buren en andere belanghebbenden kunnen binnen deze termijn bezwaar maken. De gemeente heeft vervolgens zes weken de tijd om op het bezwaar te reageren. Bij het inschakelen van een adviescommissie door de gemeente wordt deze termijn twaalf weken. Het college van burgemeester en wethouders mag deze termijn, wanneer dat nodig wordt geacht, eenmalig verlengen met zes weken.

7.2 Milieu

Ondernemers die agrarische activiteiten willen uitvoeren, moeten voldoen aan enkele regels vanuit milieuoogpunt. Agrarische bedrijven vallen onder de Wet milieubeheer. Een omgevingsvergunning onderdeel milieu is nodig om een bedrijf op te richten, in werking te hebben, te veranderen en de werking ervan te veranderen. Welke milieuregels voor een bedrijf gelden, hangt af van de bedrijfsactiviteiten. Belast het bedrijf het milieu, dan moet een milieuvergunning aangevraagd worden of een melding Activiteitenbesluit worden gedaan. Voor een aantal activiteiten uit het Activiteitenbesluit hebben bedrijven sinds 1 januari 2011 toestemming van het bevoegd gezag nodig voordat ze kunnen starten met deze activiteiten. Deze toestemming wordt Omgevingsvergunning beperkte milieutoets (OBM) genoemd. Door de introductie van de OBM moeten bedrijven voor bepaalde activiteiten een melding Activiteitenbesluit doen en een Omgevingsvergunning beperkte milieutoets aanvragen bij het bevoegd gezag zie voor de grenswaarden.

De behandelingstermijn van de diverse besluiten en de mogelijkheden tot inspraak variëren per procedure die doorlopen moet worden (Tabel 5).

	Omgevingsvergunning milieu	Melding Activiteiten besluit	Omgevingsvergunning beperkte milieutoets
Type besluit	Vergunning voor gehele bedrijf	Melding bij bevoegd gezag	Vergunning voor specifiek aspect
Beslistermijn	26 weken	4 weken	8 weken
Voorschriften	Specifiek voor bedrijf in vergunning	Uniform in Activiteitenbesluit	Uniform in Activiteitenbesluit
Rechtsbescherming	Inspraak, beroep en hoger beroep	Geen inspraak en beroep	Bezwaar, beroep en hoger beroep

Tabel 5. Schema vergunningplicht.

Wanneer een bedrijf in het bezit van een omgevingsvergunning onderdeel milieu iets binnen de inrichting gaat veranderen en deze verandering heeft alleen gunstige of geen gevolgen voor het milieu en past binnen de ruimte van de vergunning, dan hoeft de verandering alleen gemotiveerd en schriftelijk te worden gemeld (een zogenaamde artikel 8.19 melding Wet- en milieubeheer).

7.3 Bestemmingsplan

De mogelijkheden voor uitbreiding of verbreding van een bedrijf staan omschreven in het bestemmingsplan. Een bestemmingsplan bestaat uit drie onderdelen: regels, een verbeelding (voorheen de plankaart) en een toelichting. In de toelichting wordt gemotiveerd waarom sprake is van een goede ruimtelijke ordening en worden de regels en de verbeelding uitgelegd.

De regels en de verbeelding zijn de bindende onderdelen van het bestemmingsplan. Op de verbeelding wordt de precieze bestemming aangegeven. Per bestemming worden in elk geval regels gegeven met betrekking tot de functie of het doel van de gronden, het bouwen, en het gebruik.

Indien een plan niet past binnen het geldende bestemmingsplan moet het bestemmingsplan gewijzigd of herzien worden. Hier is sprake van bij:

- bedrijfsverplaatsing of nieuw vestiging;
- grootschalige uitbreidingen (vergroten bouwvlak);
- bouw van een tweede bedrijfswoning;
- functieverandering (agrarisch naar wonen of niet agrarische functie);
- uitwisselen van agrarische gebouwen voor bewoning via de regelingen rood voor rood of ruimte voor ruimte;
- ontwikkeling multifunctionele landbouw (verbreding of nevenactiviteiten).

Als bouwplannen niet binnen het bestemmingsplan passen kan de gemeente een omgevingsvergunning voor het afwijken verlenen. Voorheen heette dit een 'projectbesluit'. Om de gemeente een dergelijk besluit te laten nemen, moet een ruimtelijke onderbouwing aangeleverd worden. Hierin wordt aangetoond dat het voor de gemeente aanvaardbaar is om aan het project mee te werken. Een ruimtelijke onderbouwing stelt verschillende punten aan de orde, zoals:

- landschappelijke inpassing of aandacht voor ruimtelijke kwaliteit;
- uitkomsten van overleg met gemeente en provincie;
- waterparagraaf en uitkomsten van overleg met waterschap;
- financiële haalbaarheid en planschade;
- gevolgen voor het natuur en landschap (flora en fauna);
- gevolgen voor de milieukwaliteit (lucht, bodem, veiligheid en geluid).

7.3.1 Milieu Effect Rapportage (MER)

Bedrijven die uit willen breiden boven een bepaald aantal dieren⁴ moeten voor de vergunningaanvraag een Milieu Effect Rapportage overleggen. Een MER brengt de milieugevolgen van een besluit in beeld voordat het besluit wordt genomen. Op basis van het MER kan de gemeente een onderbouwd besluit nemen, bijvoorbeeld over een omgevingsvergunning milieu of bestemmingsplan. Met ingang van 1 juli 2010 is de wetgeving voor de MER veranderd.

Sindsdien zijn er twee soorten MER-procedures, de beperkte en de uitgebreide procedure. De beperkte procedure geldt alleen voor een aantal concrete vergunningen, zoals de milieuvergunning. Hierbij hoeft voor de activiteit geen passende beoordeling gemaakt te worden op grond van de Natuurbeschermingswet 1998.

De uitgebreide procedure geldt voor plannen zoals gemeentelijke of provinciale structuurvisies en bepaalde andere vergunningen en projecten. Als er geen passende beoordeling hoeft te worden gemaakt, vallen milieuvergunningen voor intensieve veehouderij meestal onder de beperkte procedure. Moet het bestemmingsplan worden aangepast, dan geldt sowieso de uitgebreide procedure. Als een project belangrijke nadelige milieugevolgen heeft, dan volgt een MER-procedure.

Uiteindelijk geeft het MER voldoende informatie om een onderbouwd besluit over het project te nemen. Dit vraagt om een scherpe afbakening van de reikwijdte en het detailniveau. Op welke punten richt het onderzoek zich, wat is minder belangrijk en wat blijft buiten beschouwing? Dit staat in de notitie reikwijdte en detailniveau.

7.4 Natuurbeschermingswet

De mogelijkheid tot uitbreiding van een agrarisch bedrijf hangt voor veel bedrijven af van de ruimte binnen de Natuurbeschermingswet. In Nederland is een aantal natuurgebieden aangewezen als 'Natura 2000-gebied' of 'beschermde natuurmonument'. Natura 2000 is een Europees netwerk van beschermde [natuurgebieden](#) op het grondgebied van de lidstaten van de [Europese Unie](#). De Natuurbeschermingswet 1998 wil de Natura 2000-gebieden beschermen. Sommige activiteiten kunnen invloed hebben op de kwaliteit van de beschermde gebieden. Deze activiteiten mogen alleen met vergunning worden uitgevoerd.

Het houden van vee in de buurt van een voor verzuring gevoelig Natura 2000-gebied geldt als een handeling die de kwaliteit van het natuurgebied kan verslechteren. Dit heeft te maken met de depositie (neerslag) van stikstof op deze gebieden. Daarom hebben veehouderijen tot tientallen kilometers van zo'n gebied een Natuurbeschermingswet vergunning nodig als zij hun bedrijf willen veranderen. Dit geldt voor alle veehouderijen. Van intensieve veehouderij en grondgebonden melkveehouderij tot biologische bedrijven.

De regels binnen de Natuurbeschermingswet kunnen ertoe leiden dat een bedrijf niet mag uitbreiden of de bedrijfsvoering moet aanpassen. De Natuurbeschermingswet of het provinciale beleidskader vormen hiervoor het toetsingskader. De (uitbreidings)mogelijkheden verschillen per provincie vanwege de verschillen in het beleidskader per provincie. Wanneer binnen de regels van de Natuurbeschermingswet geen uitbreiding mogelijk is kan het door aankoop van ammoniakemissierechten (extern salderen) mogelijk worden om de maximale emissie op een bedrijf te verhogen. Een bedrijf dat gaat stoppen, is gestopt of gaat inkrimpen kan een deel van zijn ammoniakemissierechten verkopen aan een bedrijf wat wil uitbreiden. De depositie van stikstof op de belaste Natura 2000 gebieden mag niet toenemen. Door de depositie van stikstof van de verkopende locatie en de aankopende

locatie op de Natura 2000 gebieden te berekenen kan bepaald worden hoeveel kilogram ammoniak overblijft van de aan te kopen partij.

De planning van de Rijksoverheid is dat per 1 januari 2015 nieuwe regelgeving in werking treedt, de Programmatische Aanpak Stikstof (PAS). De PAS heeft twee doelstellingen:

- Behoud en herstel van de bedreigde habitattypes bevorderen door de huidige daling van de stikstofdepositie een extra impuls te geven en door aparte herstelmaatregelen per habitatype;
- Binnen de grenzen van de dalende stikstofdepositie verantwoorde ruimte zoeken om met behoud van de instandhoudingdoelen toch vergunningen te kunnen geven voor nieuwe economische activiteiten: ontwikkelingsruimte.

Hoe groot deze ontwikkelingsruimte gaat worden is nog niet duidelijk. De ontwikkelingsruimte bepaalt uiteindelijk de groeipotentie van een bedrijf binnen de toelaatbare depositie op de Natura 2000 gebieden.

7.5 Overige vergunningen en meldingen

Bij het realisatie van, uitbreiding van of het veranderen van functie van een bedrijf kunnen naast bovenstaande vergunning nog enkele vergunningen van toepassing zijn.

7.5.1 Sloopmelding

In het bouwbesluit van 2012 is de sloopvergunning komen te vervallen en vervangen door een melding. De procedure is hierdoor vereenvoudigt. Inspraak en bezwaar zijn hierdoor niet mee mogelijk. Monumenten zijn een uitzondering en hebben nog wel een vergunning nodig in plaats van een melding. Bij de sloopmelding van gebouwen van voor 1993 is een asbestinventarisatierapport nodig. Desondanks is voor gebouwen van na 1993 ook vaak een asbestinventarisatierapport benodigd. Om sloopafval te mogen afvoeren is bij jongere gebouwen ook een asbestinventarisatierapport nodig.

7.5.2 Watervergunning

Bij activiteiten in of direct naast het watersysteem is een vergunning of melding nodig. Bij deze activiteiten kan bijvoorbeeld gedacht worden aan:

- het dempen of verleggen van een watergang;
- bouwen in nabijheid van water of een waterkering;
- uitbreiden van een terp;
- het onttrekken of infiltreren van grondwater of uit een oppervlaktewaterlichaam (bijvoorbeeld bronbemaling).

Wanneer bij bouwplannen extra verhard oppervlak wordt gerealiseerd kan ter compensatie extra waterberging in de nabijheid van het bouwplan geëist worden.

Vanaf welk te realiseren oppervlakte en hoe groot de compensatie moet zijn, verschilt per waterschap. De watervergunning moet worden aangevraagd bij de eigenaar/beheerder van het watersysteem in nabijheid van de activiteit. Dit kan bijvoorbeeld het waterschap of Rijkswaterschap zijn. Vanaf 1 april 2012 kan de watervergunning of –melding net als de omgevingsvergunning worden aangevraagd via het Omgevingsloket online.

7.5.3 Kapvergunning

Voor het kappen van houtopstand kan een omgevingsvergunning nodig zijn. Per gemeente varieert welke houtopstanden een vergunning nodig hebben en welke niet. De omgevingsvergunning voor het kappen van houtopstand is over het algemeen een reguliere procedure.

7.5.4 Inritvergunning

Een inritvergunning is nodig bij het nieuw aanleggen of het veranderen van een inrit. In het bestemmingsplan staat vaak aangeven hoeveel inritten per bouwperceel zijn toegestaan.

Bij de aanvraag wordt ook gekeken naar de veiligheid van de weggebruikers. Wanneer de inrit over een watergang of sloot gaat, is meestal ook een vergunning van het waterschap nodig. De omgevingsvergunning voor het aanleggen of veranderen van een inrit is over het algemeen een reguliere procedure.

7.5.5 Aanlegvergunning

Een aanlegvergunning kan nodig zijn voor werkzaamheden (geen bouw) in gebieden met een speciale waarde in het bestemmingsplan. Hieronder vallen bijvoorbeeld:

- het aanleggen van een weg;
- het graven of dempen van een sloot;
- het planten van een boom;
- het ophogen of afgraven van grond.

De omgevingsvergunning voor het aanleggen is over het algemeen een reguliere procedure.

8. Subsidies en fiscale voordelen

Bij nieuwbouw van, uitbreiding van en onderhoud aan het bedrijf zijn verschillende mogelijkheden voor subsidie of fiscaal voordeel. In dit hoofdstuk worden de meest voorkomende subsidies en fiscale voordelen besproken.

8.1 Maatlat duurzame veehouderij

Met de Maatlat Duurzame Veehouderij kan bij verbouw, uitbreiding of nieuwbouw van een bedrijf fiscale subsidie wordt gehaald (MIA en Vamil). Maximaal kan binnen de Maatlat Duurzame Veehouderij in 2014 ongeveer 20% van de investeringskosten als fiscaal voordeel worden behaald.

In de Maatlat Duurzame Veehouderij voor 2014 staan zeven onderdelen. Per onderdeel moet een minimaal aantal punten worden behaald. Daarnaast is een minimaal totaal aantal punten nodig wat hoger ligt dan het totaal van het minimale benodigde aantal punten per onderdeel. Het benodigd aantal punten varieert in drie stappen bij verschillende bedrijfsgroottes. Punten kunnen behaald worden door te voldoen aan eisen/maatregelen uit een keuzelijst per onderdeel. Het aantal te halen punten per eis/maatregel varieert enkele onderdelen zijn: ammoniak, diergezondheid, -welzijn en brandveiligheid. Buiten de Maatlat Duurzame Veehouderij kan het zelfde voordeel (MIA en Vamil) behaald worden met een proefstal en een emissiearme biologische stal.

8.2 EIA, MIA en Vamil

Via de Energie Investeringsaftrek (EIA), Milieu Investeringsaftrek (MIA) en de Willekeurige afschrijving milieu-investeringen (Vamil) kunnen bedrijven fiscaal voordeling investeren in energiezuinige technieken, milieuvriendelijke bedrijfsmiddelen en duurzame energie. 41,5% (EIA) en tot 36% (MIA) van de investeringskosten kan worden afgetrokken van de fiscale winst bovenop de gebruikelijke afschrijving. Met de VAMIL kan een investering op een willekeurig moment worden afschrijven. Voor investeringen vanaf 2011 is de willekeurige afschrijving beperkt tot 75%. Onder de EIA, MIA en Vamil vallen een groot aantal maatregelen waaronder bijvoorbeeld isolatie en duurzame energie.

8.3 Integraal duurzame stallen

De overheid, veehouderij en verwerkende industrie willen dat de veeteelt zo duurzaam en diervriendelijk mogelijk wordt en dat de uitstoot van ammoniak verminderd wordt. Per jaar is twee keer een opstelling voor aanvraag van subsidie bij de bouw van Integraal duurzame stallen.

In 2014 waren dit de volgende twee openstellingen:

- Agrarisch ondernemers die willen investeren in de huisvesting van hun dieren en daarbij extra rekening houden met dierenwelzijn én zorgen voor een vermindering van de uitstoot van ammoniak, kunnen hiervoor subsidie krijgen. Deze subsidie valt onder de Regeling LNV-subsidies (RLS).
- Agrarisch ondernemers die willen investeren in de huisvesting van hun dieren en daarbij extra rekening houden met dierenwelzijn kunnen hiervoor subsidie krijgen. Deze subsidie valt onder het Gemeenschappelijk landbouwbeleid (GLB).

8.4 Asbest

Milieu investeringsaftrek (MIA) en willekeurige afschrijving milieu-investeringen (Vamil) op vervangen van asbesthoudende daken, dakgoten of gevels. Binnen deze regeling valt de demontage van asbesthoudende dakplaten, dakgoten of gevelplaten, aanschaf en montage van nieuwe asbestvrije dakplaten, dakgoten of gevelplaten, exclusief de afvoer- en stortkosten van het asbestafval. Het bedrijfsmiddel komt voor ten hoogste € 30 per vierkante meter vervangen dakplaat, € 30 per strekkende meter vervangen dakgoot en € 15 per vierkante meter vervangen gevelplaat in aanmerking voor milieu-investeringsaftrek en willekeurige afschrijving milieu-investeringen.

Vanaf medio 2013 is de stimuleringsregeling Asbest eraf, zonnepanelen erop opengesteld. Vanaf 1 juli 2014 kunnen eigenaren van een agrarisch bouwblok of eigenaren van een bouwblok dat vanaf 1 januari 1993 in enig jaar een agrarische bestemming heeft gehad. De regeling ziet er als volgt uit:

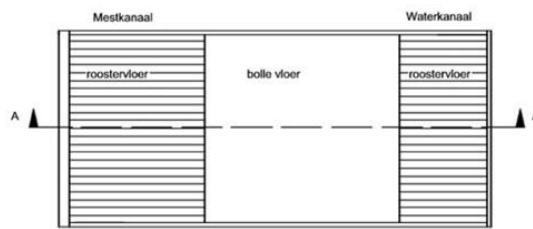
- € 4,50 subsidie per m² asbestdak
- Sanering moet gepaard gaan met terugplaatsing van zonnepanelen
- Minimaal 250 m² te saneren asbestdak
- Per aanvrager maximaal € 15.000 subsidie

Niet- agrariërs kunnen tot 30% van het plafond per provincie benutten.

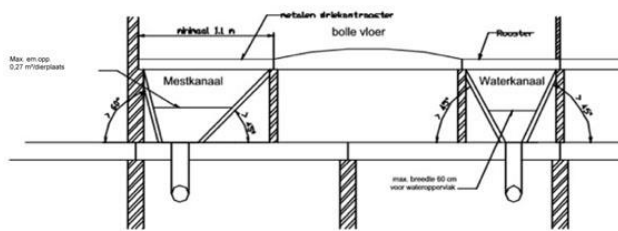
8.5 Overige subsidies en fiscale voordelen

Naast bovenstaande subsidies zijn nog regelmatig andere openstellingen die mogelijkheden bieden voor de agrarische ondernemer, zoals de landelijke subsidies van de rijksoverheid. Daarnaast kunnen per provincie nog subsidiemaatregelen worden opengesteld. Subsidies en fiscale voordelen kunnen invloed hebben op de mogelijkheden van een bedrijf. Ze kunnen voordelen opleveren bij bijvoorbeeld het gaan voldoen aan nieuwe regelgeving. Een adviseur moet een goed beeld hebben van deze mogelijkheden.

Bijlage 1. Foto's en tekeningen



Plattegrond
water- en mestkanaal met bolle vloer

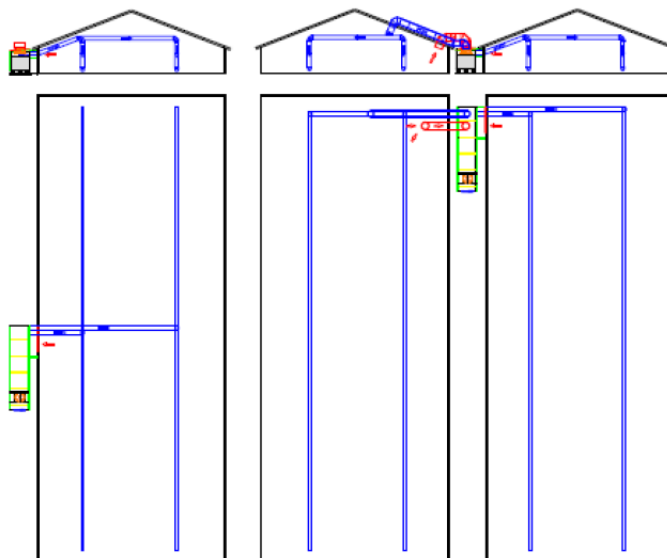
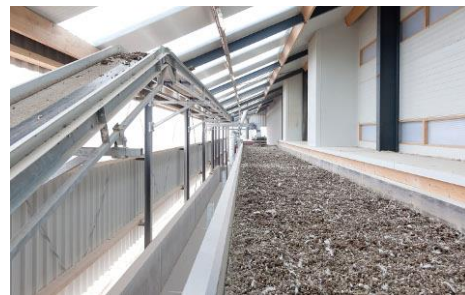


Doorsnede AA
water- en mestkanaal met bolle vloer

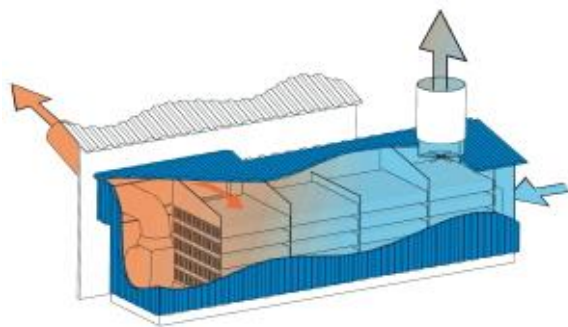
Een systeem met schuine wanden in de mest- en waterkanalen voor varkensstallen.



Een droogtunnel voor pluimveemest



Schema: Dwarsdoorsnede en plattegrond van warmtewisselaar met buizen in de stallen.
Bron: Infomil



Schema: principe warmtewisselaar.
Bron: www.plettenburg.net⁵

Literatuur & bronnen

Buisonjé, F.E. de, & Aarnink, A.J.A. (2008). *Opties voor reductie van stofemissies in pluimveestallen*. Animal Sciences Group. Rapport

- <http://www.wur.nl>
- <http://www.allesoverzonnepanelen.nl/>
- www.rombou.nl/.../2013%2001%2001%20Schema%20grenswaarden%2.3
- <http://www.plettenburg.net>

Te raadplegen internetbronnen:

Deze internetbronnen zijn geraadpleegd op 24 november 2014.

- <http://www.overheid.nl>
- <http://www.infomil.nl/onderwerpen/landbouw-tuinbouw/ammoniak-agrarisch/regeling-ammoniak/stalbeschrijvingen/>
- <http://www.hoeve-advies.nl/>
- <http://www.wur.nl>
- <http://www.nizo.com>
- <http://www.wetten.overheid.nl>
- www.beterleven.dierenbescherming.nl
- www.maatlatduurzameveehouderij.nl
- <http://www.allesoverzonnepanelen.nl/>
- [http://www.vwnh.nl/Taxatiewijzer2011-deel12-Windturbines\(versie1.2\).pdf](http://www.vwnh.nl/Taxatiewijzer2011-deel12-Windturbines(versie1.2).pdf)
- www.ltonoord.nl/binaries/10638766_zwk-lap-low-versie.pdf
- <http://www.activiteitenbesluitagrarisch.nl/>
- <http://www.bouwbesluitonline.nl/>
- <http://www.bouwbesluitonline.nl/>
- www.rombou.nl/.../2013%2001%2001%20Schema%20grenswaarden%2.3
- www.rombou.nl/.../2013%2001%2001%20Schema%20grenswaarden%2.3
- <http://www.infomil.nl/onderwerpen/integrale/item-109421/overzicht/>
- <http://www.infomil.nl/onderwerpen/ruimte/mer/praktijkhandreiking/reikwijdte/uitgebreide/>
- www.smk.nl
- <http://www.rvo.nl/subsidies-regelingen/de-energielijst>
- <https://mijn.rvo.nl/subsidies>
- <http://www.plettenburg.net>